

4. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» 23.12.1993 р.

5. Рішення РНБО від 23.01.2024 р. «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану», введене в дію Указом Президента України від 23 січня 2024 року № 21/2024.

6. Закон України «Про Національну поліцію України» від 2 липня 2015 року.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-453-5-13>

STATUTORY REGULATION OF ARMS TRAFFICKING IN UKRAINE – A CONSTITUTIONAL REQUIREMENT

ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ – КОНСТИТУЦІЙНА ВИМОГА

Korzh I. F.

*DSc (Law), Senior Researcher,
Deputy Head of the Scientific Center,
State Scientific Institution “Institute of
Information,
Security and Law of the National
Academy of Legal Sciences of Ukraine”*

Korzh I. F.

*доктор юридичних наук, старший
науковий
співробітник, заступник керівника
наукового центру,
Державна наукова установа
«Інститут інформації, безпеки
і права Національної Академії
Правових Наук України»*

Вітаю усіх шановних учасників конференції!

Реалізація прагнення України щодо вступу у різні демократичні світові товариства, а також міжнародного визнання її як правової держави актуалізує питання щодо приведення українського законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Одним із важливих питань даної діяльності постає можливість захисту громадянином України своїх прав, свобод, власності тощо. Так, відповідно до ч. 3 ст. 27 Конституції України [1] «Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань»; а відповідно до ч. 6 ст. 55 Конституції України [1] «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань». У зв'язку з цим для України важливою стає необхідність впровадження законодавчих норм,

які б регулювали відносини щодо реалізації своїх прав та свобод громадянами, і серед них – ключове право на володіння зброєю.

Аналіз закордонного досвіду правового регулювання обігу зброї як засобу самооборони слід розпочати із історії виникнення права на зброю. Так, у другій поправці Конституції США прямо закріплено право громадян на володіння зброєю. З огляду на зазначене, хочу навести цікавий факт:

На автошляхах при в'їзді в штат Вісконсін зроблено такий напис: «Ласкаво просимо в штат Вісконсін. До уваги кримінальних елементів і терористів. Більш як 170000 жителів штату Вісконсін мають легальний дозвіл на носіння кишенькової зброї. Вони озброєні і готові постояти за себе і за інших у разі кримінального нападу. ВИ БУЛИ ПОПЕРЕДЖЕНІ. Тим часом, штат Іллінойс і Чикаго були роззброєні для вашої зручності».

До держав, де дозволено володіння навіть автоматичною зброєю, окрім США і ФРН, належать також Фінляндія і Швейцарія. У Румунії, Угорщині, Японії кількість громадян, що легально володіють зброєю, складає 4–5 % населення. У восьми державах не існує жодних заборон на володіння довгоствольними і ручними типами цивільної вогнепальної зброї. Це – Буркіна-Фасо, Данія, Німеччина, Замбія, Швеція, Уганда, Румунія, Фінляндія. Зазначу, що ці дані трохи застарілі, а тому реально вони можуть позитивно відрізнятися на користь збройного самозахисту.

Аналіз законодавства держав СНД свідчить, що серед колишніх радянських республік найбільш ліберальним і демократичним щодо права громадян на володіння зброєю є законодавство прибалтійських держав, яким дозволено володіння короткоствольною зброєю. Наприклад, в Естонії закон дозволяє за ліцензією практично все: від малокаліберного пістолета – до «справжніх» гвинтівок і пістолетів. Норми законодавства Росії і Республіки Казахстан щодо обігу зброї є дуже схожими. Принципових відмінностей, за винятком деяких, що стосуються умов вивозу (ввезення) зброї іноземними громадянами, в законах цих двох держав немає. Існують відповідні закони в Молдові і Білорусі.

Україна практично єдина країна в Європі, у якій немає закону про обіг зброї. В Грузії і Молдові такі закони були прийняті після того, як на них напала Росія. Нині Росія напала на Україну і веде гібридну війну, а закону до цього часу не прийнято. У питанні обігу зброї в Україні нині керуються наказами МВС України № 622 від 21.08.1998 р., № 379 від 13.06.2000 р., № 170 від 01.03.2022 р., якими дозволяється мати зброю самооборони для окремо визначених цими наказами категорій осіб. Такий підхід не відповідає положенням Конституції

України (ст.ст. 24; 27; 41;) в частині рівності усіх перед законом та відсутності привілеїв чи обмежень.

Необхідно зазначити, що нині в Україні у населення сконцентровано значну кількість різного виду зброї – легальної і нелегальної. Постає риторичне питання: Хто ж не хоче надати людям можливість озброїтись, при цьому розказуючи їм про багатотисячну Російську армію, яка напала на Україну? Хто не хоче надати людям можливість захищати себе легальною зброєю від криміналітету, активність якого за даними МВС України зросла у рази, при цьому, як показала практика, забезпечуючи себе «любимих» і своїх друзяків не лише пістолетами, а й автоматами та кулеметами? Хто говорить про рівність усіх перед законом, особливо в частині юридичної відповідальності за вчинене правопорушення, водночас не створюючи цього закону, однак притягуючи людей до відповідальності за те, що вони не вчинили правопорушень, визначених законом?

Нині зброєю можуть мати лише працівники міліції, інших силових структур, ну і звісно поважні партійні діячі. Ця традиція продовжує жити нині, адже міністри оборони та внутрішніх справ нагороджують пістолетами обраних цивільних осіб, олігархів та депутатів. Всім іншими громадянами короткоствольна зброя для самозахисту не доступна. Хоча й жодним законом не заборонена. Закону який встановлює дозвільний порядок володіння зброєю в Україні нині не існує.

Нині, як зазначено вище, не існує жодного закону, який би обмежував або забороняв володіння, користування чи розпорядження зброєю. В основі такого висновку лежать положення статті 92 Конституції України про те, що правовий режим власності встановлюється виключно законом та статей 19 і 20 Цивільного кодексу України [2] про те, що особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Відсутність закону, що регулює обіг зброї і встановлює його дозвільний порядок не перешкодила судам притягати до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 статі 263 Кримінального кодексу України (незаконне поводження зі зброєю). Саме порушення права є причиною притягнення особи до кримінальної відповідальності. Так як ми живемо в країні писаного права, то воно повинно бути прописаним в нормі закону. Порушення особою якогось права у певний спосіб лежить в основі правової кваліфікації кримінального правопорушення.

Правова кваліфікація будь якого злочину ґрунтується на встановленні чотирьох елементів його складу: суб'єкта, об'єкта, суб'єктивної

та об'єктивної сторін. Об'єктом злочину можуть бути права, свободи, власність, громадський порядок тощо. Так само як інші статті Кримінального кодексу стаття 263 КК має свій об'єкт охорони і визначає кару за посягання на нього. Ця норма передбачає покарання за поведження зі зброєю без передбаченого законом дозволу. Тобто, посилається на закон, який встановлює дозвільний порядок обігу зброї.

З огляду на зазначене, викликає, м'яко кажучи, подив позиція щодо зазначеного Верховного Суду, за його прагнення «узаконити» незаконне покарання за порушення згаданої статті КК України. Так, ним у 2018 році зроблено дві спроби визнати за можливе покарання за незаконне поведження зі зброєю за відсутності відповідного закону. У першій постанові від 31.05.2018 р. Верховний Суд зазначив, що для застосування ст. 263 Кримінального кодексу, яка передбачає відповідальність за поведження зі зброєю без передбаченого законом дозволу, необхідно аналізувати відповідний закон, але, виходячи з цього, на думку суду, поняття «закон» має широке тлумачення, яке включає в себе інші нормативні акти. При цьому Верховний Суд не уточнив, чи можуть під законом, який визначає порядок обороту зброї розумітися підзаконні акти. Тут суддям необхідно почитати загальну теорію права та ЗУ «Про правотворчу діяльність», а саме його ст.ст. 9 і 10 – визначення термінів «законодавство» і «закон».

У другій постанові Верховного Суду від 04.12.2018 р. зроблено досить широкий аналіз статті 263 Кримінального кодексу, яким обгрунтовано можливість притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне поведження зі зброєю за відсутності закону про зброю. Проте у цьому висновку Верховного Суду спостерігаємо порушення законів логіки, що призводить до підміни понять «закон» на «законодавство», «передбачений законом дозвіл» на «дозвіл» та наявності суперечності у тексті. У такому випадку може мати місце маніпуляція поняттями [3].

Відповідальність згідно зі ст. 263 – це питання про утвердження в українському судочинстві принципу «*nulla poena sine lege*» (лат. Немає відповідальності без закону), принципу права, відповідно до якого ніхто не може бути покараний за вчинення чогось, що не заборонено законом чи міжнародним правом, як це передбачено ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4]. Цей принцип прийнятий і закріплений у сучасних демократичних державах як основа верховенства права. Дотримання цього принципу дасть можливість виявити та усунути протиріччя між Конституцією і законами, які регулюють суспільні відносини і законами, які охороняють правопорядок, забезпечивши тим самим єдність норм, як одну з основ суспільного ладу.

Таким чином, основна мета володіння зброєю цивільним населенням – це захист своїх прав, свобод, життя, здоров'я. Наразі назріла, а скоріше уже перезріла, необхідність щодо впровадження змін до законодавства України у сфері обігу зброї та запровадження правового виховання користування зброєю у зв'язку із прагненням України до інтеграції у світове товариство. Початком такої діяльності має стати: 1) прийняття закону про регулювання обігу цивільної зброї в Україні; 2) усунення обмеження щодо обігу «травматичної» зброї і надання можливості володіння такою зброєю для кожного громадянина (окрім випадків заборони володіння зброєю, що визначені у чинному законодавстві), хоча є думка про наділення абсолютним правом користування такою «антигуманною» зброєю лише представників спецслужб; 3) надання дозволу на володіння короткоствольною вогнепальною зброєю; 4) визначення на законодавчому рівні питання щодо прихованого носіння зброї.

І останнє. У мене, як представника громадянського суспільства постає питання: А чому влада не забезпечує належну безпеку громадян в умовах загрози знищення нації? Якщо вона не в змозі це зробити, то їй потрібно не заважати робити це самим громадянам, тобто, необхідно забезпечити громадян можливості набувати право на військову зброю для самозахисту, бо мати такого сусіда як Росія – не потрібно шукати ворога. Громадяни мають право на самозахист не забороненими законом засобами. Іншого в даній ситуації я не вбачаю. Дякую.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення : 13.01.2024).

3. Порушення законів логіки у позиції Верховного Суду щодо покарання за зброєю. URL: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/porushennya-zakoniv-logiky-u-pozytsiyi-verhovnogo-sudu-shhodorokarannya-za-zbroyu/> (дата звернення : 13.01.2024).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення : 13.01.2024).